

UDC: 341.637.(575.1)

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ONLAYN VA ELEKTRON ARBITRAJ QONUNCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALLARI VA ULARNING QARORLARINI IJRO ETISH

Bahramova Mohinur Bahramovna,

Toshkent davlat yuridik universiteti

mustaqil izlanuvchisi, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)

ORCID: 0000-0001-8686-6005

e-mail: s0000000613@ud.ac.ae

Annotatsiya. Maqolada onlayn arbitrajdan foyda ko'rish mumkin bo'lgan turli holatlarni aniqlash uchun "past qiymat" tushunchasidan foydalanilgan. Bu sud xarajatlari bo'lib, ular so'ralgan huquqiy himoya vositasi da'vogarga keltirishi mumkin bo'lgan iqtisodiy foydaga mos kelmaydi. Nazariy bashoratlarga muvofiq, hozirda mavjud ODR sxemalari OArb potentsiali onlayn tuzilgan iste'mol shartnomalaridan kelib chiqadigan nizolardan tashqariga chiqadi, degan taxmini tasdiqladi. Kam qiymatli B2B nizolariga kelsak, bunday nizolarni ODR sohasidagi kelajakdagi tartibga solish tashabbuslariga kiritish uchun uchta aniq siyosiy sabablar keltirildi. Birinchi sabab (kichikroq) korxonalar ishtirokidagi tijorat nizolariga taqiqlovchi sud xarajatlari teng darajada ta'sir ko'rsatishi edi. Ikkinchi sabab tijorat tomonlari o'rtasidagi ko'plab shartnomaviy munosabatlarda iste'molchi va savdogarlar o'rtasidagi shartnoma munosabatlariga o'xshash kuch nomutanosibligini ko'rsatishini kuzatishdan kelib chiqdi. Nihoyat, e-tijorat operatsiyalari kontekstida sotuvchiga xaridor shaxsini aniqlash ko'pincha qiyin bo'lishi ta'kidlab o'tildi.

Kalit so'zlar: OArb, ODR, ADR, B2B, onlayn va elektron arbitraj, xalqaro arbitraj, UNCITRAL model qonuni, E-Arb, Nyu York konvensiyasi, "elektron suv belgisi".

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН ПО ОНЛАЙН- И ЭЛЕКТРОННОМУ АРБИТРАЖУ И ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ

Бахрамова Мохинур Бахрамовна,

доктор философии по юридическим наукам (PhD),

самостоятельный соискатель

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье используется термин «низкое значение» для обозначения различных ситуаций, в которых OArb может принести пользу. Хотя это понятие носит весьма субъективный характер, оно объективирует понятие, связывая его со спорами, где участники несут непомерно высокие судебные издержки. Эти судебные издержки не соответствуют экономической выгоде, которую запрошенное средство правовой защиты может принести истцу. Теоретические прогнозы и существующие схемы ODR подтвердили предположение о том, что потенциал OArb выходит за рамки споров, возникающих по потребительским онлайн-контрактам. Что касается конфликтов B2B с низкой стоимостью, были названы три явные политические причины для включения таких конфликтов в будущие инициативы по регулированию в области ODR. Первая причина заключается в том, что судебные разбирательства, запрещающие (более мелкие)

коммерческие споры с участием предприятий, имеют такое же значение. Вторая причина возникла из наблюдения, что многие договорные отношения между коммерческими сторонами демонстрируют дисбаланс сил, аналогичный договорным отношениям между потребителями и торговцами. Наконец, было отмечено, что в контексте сделок электронной торговли продавцу зачастую трудно идентифицировать покупателя.

Ключевые слова: OArb, ODR, ADR, B2B, онлайн и электронный арбитраж, международный арбитраж, Типовой закон ЮНСИТРАЛ, E-Arb, Нью-Йоркская конвенция, «электронный водяной знак».

ISSUES OF DEVELOPMENT THE LEGISLATION ON ONLINE AND ELECTRONIC ARBITRATION IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND ENFORCEMENT OF THEIR DECISIONS

Bakhramova Mokhinur Bakhramovna,
Independent Researcher of
Tashkent State University of Law, PhD

Abstract. The article used the term “low value” to identify various situations in which OArb could benefit. While this notion is highly subjective in nature, it objectifies the concept by linking it to disputes that suffer from prohibitive court costs. These are court costs that do not match the economic benefits that the requested remedy may bring to the plaintiff. According to theoretical predictions, existing ODR schemes have confirmed the assumption that OArb potential goes beyond disputes arising from online consumer contracts. As for low-value B2B conflicts, three clear political reasons have been cited for including such conflicts in future regulatory initiatives in the ODR area. The first reason was that litigation, which prohibits (smaller) commercial disputes involving businesses, has an equal impact. The second reason arose from the observation that many contractual relations between commercial parties show a power imbalance similar to the contractual relationship between consumers and traders. Finally, it was noted that in the context of e-commerce transactions, it is often difficult for the seller to identify the buyer.

Keywords: OArb, ODR, ADR, B2B, online and electronic arbitration, International Arbitration, UNCTRAL Model Law, E-Arb, New York Convention, “electronic watermark”.

Kirish

O‘zbekistonda hakamlik sudlari, xalqaro arbitraj, onlayn va elektron arbitraj faoliyatini tashkil etish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mamlakatda olib borilayotgan sud islohotlarini ta‘minlash va iqtisodiyotni liberallashtirish, shuningdek, xususiylashtirishni kengaytirish, xo‘jalik yurituvchi subyektlar sonini ko‘paytirish va ular o‘rtasidagi nizolarni hal etishga yordam beradi. Hozirgi vaqtda O‘zbekiston sud organlari tomonidan 200 dan ortiq doimiy faoliyat yurituvchi hakamlik sudlari ro‘yxatga olingan bo‘lib, ularning 160 tasi O‘zbekiston hakamlik sudlari assotsiatsiyasi va uning vakolatxonalarini, 15 tasi savdo-sanoat palatasi va uning hududiy

bo‘linmalari hamda 30 tasi boshqa yuridik shaxslardir.

Sud qarorlarini tan olish va ijro etishni tartibga soluvchi ko‘p tomonlama konvensiyalar, birinchi navbatda, shu kabi huquqiy tizimlarga ega bo‘lgan davlatlar o‘rtasida tuzilgan bitimlarni o‘z ichiga oladi. Ko‘pincha bu mintaqaviy shartnomalar hisoblanadi (1928-yilgi Bustamante kodeksi, 1932-yildagi Norvegiya, Daniya, Finlandiya, Islandiya va Shvetsiya o‘rtasidagi Konvensiya, 1952-yildagi Arab davlatlari Ligasining sud qarorlari va 1962-yildagi Adliya sohasida hamkorlik to‘g‘risidagi Afro-Malagasy umumiy Konvensiyasining sud qarorlari to‘g‘risidagi Konvensiya).

Umumjahon konvensiyalar sud qarorlari ijrosi bo‘yicha eng samarali vosita sifatida

e'tirof etiladi. Hozirgi vaqtda xalqaro xususiy huquq bo'yicha Gaaga konferensiyalari xorijiy arbitrajlarini o'zaro tan olish va ijroga qaratish bo'yicha universal Konvensiyani ishlab chiqmoqda. Natijada yaqin muddatlarda fuqarolik nizolari bo'yicha sud qarorlari uchun ijro hujjatlari berishning yagona universal mexanizmi paydo bo'lishi lozim [1].

Material va metodlar

Hakamlar sudlarining afzalliklarini e'tirof etish bo'yicha advokatlik harakatlariga qaramasdan, ko'pchilik, ayniqsa, biznes, hakamlar qarorlarini ijro etish bilan bog'liq masalalar hali ham mavjud. Shuning uchun biz ushbu masala bo'yicha qisqacha va lokanik ma'lumot berishga harakat qilamiz.

O'zbekiston Respublikasining "Hakamlar sudlari to'g'risida"gi Qonuni hakamlar sudining hal qiluv qarori ijrosiga bag'ishlanadi. Ushbu qonun hakamlar sudining qarori ixtiyoriy yoki majburiy ravishda amalga oshirishi mumkinligini nazarda tutadi.

Qaror o'z ixtiyori bilan belgilangan tartibda va belgilangan muddatlarda bajarilishi kerak. Birlashgan Qirollik Nyu-York konvensiyasini faqat boshqa Ahdlashuvchi Davlat hududida chiqarilgan mukofotlarning tan olinishi va ijro etilishiga nisbatan qo'llaydi. Amalda hakamlar sudining taraflarga o'z majburiyatlarini bajarish uchun muddatni belgilash talabi hakamlar qarorini ijro etishning ixtiyoriy muddatini kiritish uchun asos bo'ladi. Agar muddat belgilanmagan bo'lsa, u darhol ijro etilishi kerak.

Agar hakamlar sudining hal qiluv qarori belgilangan tartibda va belgilangan muddatlarda ixtiyoriy bajarilmasa, da'vogar hakamlar sudining hal qiluv qarorini ijro etishga haqli. Bunday holatda mavjud nizo tabiati va taraflarga qarab, da'vogar qaror qabul qilish uchun ijro etuvchi masala yuzasidan quyidagi sudlardan biriga murojaat qilishi mumkin:

- javobgarning (fuqaroning) yashash joyidagi fuqarolik ishlari bo'yicha tumanlararo, tuman (shahar) sudlari (O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 353-moddasi talablariga muvofiq);

- javobgarning yashash joyidagi iqtisodiy sudlari (yuridik shaxs tashkil etmasdan yoki qonunda belgilangan tartibda yakka tartibdagi tadbirkor maqomini olmasdan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi fuqarolar) (Iqtisodiy protsessual kodeksining 202-bobi talablariga muvofiq);

- "Agar xorijiy mamlakatlarda arbitraj tan olinishi va ijro etilishi zarur bo'lsa, xorijiy arbitrajlar tan olinishi va ijro etilishi to'g'risida gi Konvensiya qo'llaniladi (Nyu-York, 1958-yil, 10-iyun) hamda boshqa xalqaro-huquqiy hujjatlar va ariza ushbu xorijiy davlatning protsessual qonunchiligi talablariga muvofiq tegishli davlat sudiga topshirilishi kerak.

Hakamlar qarorini ijro etish uchun ijro hujjatini berish to'g'risidagi ariza qarzdorning joylashgan joyi yoki yashash joyi bo'yicha vakolatli sud, qarzdorning joylashgan joyi yoki yashash joyi noma'lum bo'lsa, uning mol-mulki joylashgan joyga taqdim etiladi.

Hakamlar sudining hal qiluv qarorini ijro etish uchun ijro varaqasini berish to'g'risidagi ariza quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

1) ariza berilayotgan vakolatli sudning nomi;

2) hal qiluv qarorini qabul qilgan hakamlar sudining nomi va tarkibi, joylashgan yeri;

3) hakamlar muhokamasi taraflarining familiyasi, ismi, otasining ismi (nomi), yashash joyi yoki turgan joyi (pochta manzili);

4) hakamlar sudining hal qiluv qarori qabul qilingan sana;

5) ariza bilan murojaat etgan hakamlar muhokamasi tarafi hakamlar sudining hal qiluv qarorini olgan sana;

6) hakamlar sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi talab.

Hakamlar sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi arizada telefonlar, fakslar raqamlari, elektron pochta manzili va boshqa ma'lumotlar ko'rsatilishi mumkin [2].

Ijro varaqasini berish to'g'risidagi arizaga quyidagilar ilova qilinadi:

- arbitraj sudi qarori tasdiqlangan nusxasi (muddatsiz sud qarori nusxasi arbitraj sudi sud raisi tomonidan tasdiqlangan bo'lishi kerak);

- arbitraj sudi hal qiluv qarorining tasdiqlangan ko'chirma nusxasi (Doimiy faoliyat ko'rsatuvchi arbitraj sudi hal qiluv qarorining ko'chirma nusxasi mazkur hakamlik sudining raisi tomonidan tasdiqlanadi, muvaqqat arbitraj sudi hal qiluv qarorining ko'chirma nusxasidagi hakamlik sudyasining imzosi notarial tartibda tasdiqlangan bo'lishi kerak);

- hakamlik bitimining tegishli tarzda tasdiqlangan ko'chirma nusxasi;

- davlat boji to'langanligini tasdiqlovchi hujjatlar (eng kam oylik ish haqining ikki baravari miqdorida) belgilangan tartibda va miqdorda, shuningdek, hakamlik muhokamasining boshqa ishtirokchilariga topshirilgan ariza nusxasi.

Hakamlik sudining hal qiluv qarorini ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza ushbu Kodeksda nazarda tutilgan qoidalarga binoan sudya tomonidan yakka tartibda ko'rib chiqiladi. Taraflar hakamlik muhokamasining vaqti va joyi to'g'risida xabardor qiladi. Sud majlisining vaqti va joyi haqida zarur tarzda xabardor qilingan mazkur shaxslarning kelmaganligi ishni ko'rib chiqish uchun to'sqinlik qilmaydi" [3].

Vakolatli sud nizo arbitraj sudi tomonidan qonun bilan belgilangan protsessual tartib-qoidalarga muvofiq ko'rib chiqilgan-chiqilmaganligini ko'rib chiqadi va faqat mas'ul shaxs da'vo buzilishining dalillarini taqdim etsa, ijro hujjatini berishni rad etish to'g'risida qaror qabul qilishi mumkin [4].

Biroq vakolatli sud ishni eshitish paytida arbitraj sudi tomonidan belgilangan shartlarni ko'rib chiqish yoki arbitraj mukofotining mazmunini qayta ko'rib chiqishga haqli emas [5].

Hakamlik sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza hakamlik sudining hal qiluv qarorini ixtiyoriy ijro etish muddati tugagan

kundan e'tiboran olti oydan kechiktirmay berilishi mumkin [6].

Hakamlik sudining ijro varaqasi bo'yicha qarori ijrosi O'zbekiston Respublikasining 2001-yil 29-avgustdagi 258-II-sonli "Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida"gi Qonunning 5-moddasida nazarda tutilgan. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi sud qarorlarining moddiy-texnik va moliyaviy ta'minot bo'yicha bajarilishi Departamentning tegishli huquqni muhofaza qilish organlari xodimlariga tegishlidir.

Ijro varaqasi olingan kundan boshlab uch kundan kechiktirmay davlat ijrochisi ijro ishini qo'zg'atish to'g'risida qaror qabul qilishi va ijro varaqasi talablarini ixtiyoriy ravishda bajarish uchun besh kun muddat belgilashi mumkin. Shundan so'ng qarzdor ijro xarajatlari undirilgan taqdirda huquqni muhofaza qilish organlarini xabardor qiladi.

Majburiy ijro choralari quyidagilardan iborat [7]:

1) qarzdorning pul mablag'lari va boshqa mol-mulkini undirish yo'nalishi;

2) qarzdorning pul mablag'lari va boshqa shaxslarga tegishli boshqa mol-mulkini undirish yo'nalishi;

3) qarzdorning ish haqi, stipendiyalar, pensiyalar va boshqa daromadlari bo'yicha undirish yo'nalishi;

4) qarzdordan sud qarorida ko'rsatilgan ayrim narsalarni olib qo'yish va undiruvchiga o'tkazish;

5) ijro hujjati ijrosini ta'minlash uchun qonun hujjatlariga muvofiq boshqa choralar ko'riladi.

Majburiy ijro hujjatlari ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun belgilangan muddat tugagan kundan boshlab ikki oydan oshmagan muddatda ijrochi tomonidan bajarilishi kerak.

Bir so'z bilan aytganda, ishlarni hakamlik sudida ko'rib chiqish, birinchi navbatda, tomonlar o'rtasida do'stona munosabatlarni saqlashga qaratilgan. Arbitraj sudi ko'rib chiqqan ko'p hollarda nizo tomonlarning keli-

shuvga erishishi bilan tugaydi va keyingi hamkorlik davom etadi [2].

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy protsessual kodeksi va Fuqarolik protsessual kodeksiga muvofiq, sudya kelishuv bitimini tuzish yoki nizoni muqobil hal qilish imkoniyatini aniqlaydi va huquqiy oqibatlarini tushuntiradi. Jahon amaliyotidan ma'lumki, yuridik jamiyatda nizolarni hal qilishning muqobil mexanizmlarini yaratish jismoniy va yuridik shaxslarning buzilgan huquqlarini tiklashga erishishning samarali vositasi hisoblanadi.

O'zbekistonning ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilash va sarmoyaviy jozibadorligini oshirishga to'sqinlik qilib kelayotgan bir qator tizimli muammolar mavjud. Bu esa xalqaro arbitrajga murojaat qilishga majbur bo'lgan xorijiy investorlar va mahalliy tadbirkorlik xarajatlarining oshishiga olib keladi. Bundan tashqari, amaldagi qonunchilik, jumladan, "Arbitraj sudlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni tomonlarning xorijiy hakamlarni jalb qilish va chet el qonunlarini qo'llash bilan xalqaro arbitraj standartlariga muvofiq investitsiya nizolarini ko'rib chiqish imkoniyatlarini cheklaydi [3].

O'zbekistonda xalqaro arbitraj qarorlarini ijro etishning aniq huquqiy mexanizmlari yo'qligi xorijiy investorlarning mamlakat sud tizimiga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa mamlakatning sarmoyaviy jozibadorligini pasaytiradi. Shuningdek, mahalliy hakamlar va xalqaro arbitraj sohasidagi boshqa mutaxassislarni tayyorlash hamda qayta tayyorlash yo'lga qo'yilmagan.

O'zbekiston milliy qonunchiligida tadbirkorlikni himoya qilish to'g'risida bir qancha qonunlar mavjud. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Iqtisodiy protsessual kodeksi, "Maxsus iqtisodiy zonalar to'g'risida", "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida", "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida", "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida", "Auditorlik faoliyati to'g'risida" shular jumlasidan.

Shu bilan birga, xorijiy investorlarning huquq va manfaatlarini samarali himoya qilish, ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilash hamda O'zbekistonning investitsion jozibadorligini oshirishga imkon bermaydigan qator tizimli muammolar mavjud [4]. Jumladan:

birinchidan, O'zbekistonda xalqaro arbitrajni tartibga soluvchi qonuniy bazaning yo'qligi nizolarni hal qilish uchun xorijiy davlatlarda xalqaro arbitrajga murojaat qilishga majbur bo'lgan xorijiy investorlar va mahalliy korxonalar xarajatlari oshishiga olib keladi;

ikkinchidan, amaldagi qonunchilik, shu jumladan, "Hakamlik sudlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni tomonlarning investitsiya nizolarini xalqaro arbitraj standartlariga muvofiq, ya'ni xorijiy hakamlarni jalb qilish va chet el qonunlarini qo'llash singari imkoniyatlar asosida ko'rib chiqishni cheklaydi;

uchinchidan, O'zbekistonda xalqaro arbitraj qarorlarini ijro etishning aniq huquqiy mexanizmlarining yo'qligi xorijiy investorlarning mamlakat sud tizimiga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda va shu bilan mamlakatning sarmoyaviy jozibadorligini pasaytirmoqda;

to'rtinchidan, mahalliy hakamlar hamda xalqaro arbitraj sohasidagi boshqa mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlash yo'q.

Nizolarni onlayn hal qilish va ijro etish bo'yicha milliy qonunchilik yo'q, chunki ODR platformalaridan foydalanish bilan bog'liq yana bir masala – bu onlayn yechim qo'llashga majburlashdir. Qarorni qaysi sud bajarishi kerak – hakamlik bitimi imzolangan joyning sudimi, hakamlik sudining sudimi, qaror qabul qilingan joyning sudimi, OPC obyektini jismnan joylashgan joyimi yoki Internet-serverlar o'rnatilgan joy?

Xalqaro arbitraj xalqaro savdo, tijorat va sarmoyaning deyarli barcha sohalarida biznes hamkorlar o'rtasidagi nizolarni hal qilishning maqbul usuliga aylandi. Xalqaro arbitraj taraf-

larga nizolarni shaxsiy, maxfiy, iqtisodiy va vaqtni tejaydigan usulda, o'z xohishiga ko'ra neytral sudda hal qilishga imkon beradi [8]. Ammo, agar kimdir maxfiylikni hakamlik sudining eng muhim jihati sifatida aniqlasa, bu sud jarayonini hal qilishni bildirsa, bu, albatta, arbitraj tarafi qanchalik tasdiqlashini belgilamaydi, hakamlik sudining qanday oqibatlariga olib kelishi tushuniladi.

Xalqaro tijorat arbitraj to'g'risida 1985-yilgi UNCITRAL model qonunining 16-moddasiga binoan, arbitraj sudining o'z yurisdiksiyasidagi masalalarni hal qilish vakolatlari quyidagicha:

Arbitraj sudi o'z vakolatiga kiruvchi har qanday masala, shu jumladan, hakamlik bitimi mavjudligi yoki haqiqiylikiga e'tiroz bildirishi mumkin. Shu maqsadda hakamlik bitimining bir qismini tashkil etuvchi hakamlik shartnomaning sharti boshqa shartlaridan qat'i nazar, bitim sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Hakamlik sudining shartnoma haqiqiy emasligi to'g'risidagi qarori hakamlik shartnoma qoidalarini bekor qilmaydi.

Yaqin Sharqdagi arbitraj bo'yicha mutaxassis Al-Ahdab (1998:302) arbitraj sudining ta'rihi uchun taklif qilgan shart shundan iboratki, "bu atama arbitraj sudiga topshirildi, har bir mavzu bo'yicha qaror qabul qilish uchun yakuniy qarorni anglatishini tushunish kerak" [9]. Biroq Nyu-York Konvensiyasi 1-moddasida quyidagilar belgilangan, ya'ni: "Arbitraj qarorlari " atamasi nafaqat har bir ish bo'yicha tayinlangan arbitrlar tomonidan chiqarilgan qarorlar, balki tomonlar taqdim etgan doimiy faoliyat yurituvchi arbitraj organlari tomonidan chiqarilgan qarorlarni ham o'z ichiga oladi".

Ushbu qoida umumiy bo'lib hisoblanadi, chunki yakuniy qarorda shartli bo'lmagan arbitrlarning dastlabki yoki qisman qoidalari chiqarilishi mumkin. Biroq arbitraj ta'rifiga ko'ra, ushbu qisman qoidalar arbitraj sudi qarorining bir qismi sifatida qaraladi. Shu sababli nizo masalasida majburiy va hal qiluvchi qaror sifatida xalqaro miqyosda ijro etilishi

mumkin bo'lgan "arbitraj qarori" maqsadini aniqlash mumkin [10].

Arbitraj to'g'risidagi namunaviy qonunning 31-moddasi 3-bandida qaror "qaror shu joyda berilgan deb hisoblanishi uchun uning sanasi va joyi ko'rsatilishi kerak", deyilgan. Shartnoma sud majlislari o'tkaziladigan va qaror imzolangan joydan qat'i nazar ijro qilinadi. Muqobil variantlar mavjud bo'lmagan holatlarda va Nyu-York konvensiyasida ko'rsatilgan hududiy mulohazalarga muvofiq, elektron qarorning kuchga kirishi dargumon.

Biroq "delokalizatsiya nazariyasiga" ko'ra, agar qaror elektron vositalar orqali berilsa, elektron tijoratni tartibga soluvchi milliy qonunlar qarorning haqiqiylikini hal qiladi [11]. "Yozma shakl" masalasiga kelsak (10-bobda muhokama qilingan), bu alohida davlatning elektron qarorni ijro etish uchun yozma shaklning elektron shaklini qabul qilishiga bog'liq.

Elektron qarorlar bilan bog'liq ba'zi muammolarni bartaraf etish uchun Edvards va Uilson Vang arbitraj qarorining "elektron suv belgisi" bosilgan versiyasidan foydalanishni taklif qiladi. Arbitr buni asl qarorni tashkil etuvchi imzo bilan tasdiqlashi mumkin. Bundan tashqari, elektron qarorlar chiqarishda yuzaga kelgan ba'zi nizolar arbitraj bandleri bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish bilan bir xil tarzda hal qilinadi [12]. Vang elektron arbitraj kelishuvlari va arbitraj qarorlari elektron shartnomalar sifatida ko'rib chiqilishi kerakligini ta'kidlaydi. Bu ularning haqiqiylikini oshiradi hamda BMTning Xalqaro shartnomalarda elektron aloqalardan foydalanish to'g'risidagi konvensiyasi va boshqa milliy elektron shartnoma qonunlariga muvofiq avtomatik ravishda tan olinadi.

BAA FPK 212-moddasining 3-bandida shunday deyilgan: "Tezlashtirilgan ijro uchun maxsus qarorlar arbitrlar qoidalariga nisbatan qo'llanilishi kerak". Arbitrlarning tuzilmalari bilan bog'liq bo'lgan qoidalarga kelsak, u holda, qaror ko'pchilik arbitrlarning nuqtai

nazaridan kelib chiqqan holda chiqariladi. Qaror yozma shaklda bo'lishi va bahslashuvchilar o'rtasidagi kelishuv tafsilotlarini o'z ichiga olishi kerak. Xususan, kelishuv va tomonlarning protsessda tasdiqlangan bayonotlarining qisqacha mazmuni bo'lishi zarur. Sud majlislarida ishtirok etayotgan tomonlarning har birining barcha hujjatlari va ularning himoyasi haqidagi barcha memorandumlarni tekshirish lozim. Bundan tashqari, yakuniy qaror va ajrimda arbitr tomonidan ko'rsatilgan sabablar, shuningdek, chiqarilgan sana va joy ko'rsatilishi darkor. Barcha arbitrlar qarorni imzolashi va agar ularning soni ko'p bo'lsa, uni imzolamagan arbitrni eslatib o'tishlari zarur. Bunday holda arbitrlarning ko'pchiligi imzo cheksa, to'g'ri bo'ladi [13]. Bu arbitraj sudini tartibga soluvchi BAA FPKning 212 (5)-moddasida ko'rsatilgan:

Arbitrlarning qarori ko'pchilikning fikri bilan chiqariladi va qarama-qarshi nuqtai nazarni eslatib o'tish bilan birga yozilishi kerak. Unga arbitraj kelishuvining nusxasi kiritilishi zarur. Tomonlarning bayonotlari va hujjatlarining qisqacha mazmuni, qarorni chiqarish asoslari hamda berilgan sanasi va joyi ko'rsatilgan holda, arbitrlarning imzolari ko'rsatilgan bo'lishi lozim. Agar arbitrlardan biri yoki bir nechta unda ko'rsatilishi kerak bo'lgan qarorni imzolashdan bosh tortsa va arbitrlarning ko'pchiligi imzolagan taqdirda u haqiqiy hisoblanadi.

Agar nizolashuvchilar o'rtasida boshqacha kelishuv bo'lmasa, qaror arab tilida chiqarilishi darkor. Bunday holda qaror rasmiy tarjimaga beriladi va arbitrlar imzolagan kundan boshlab chiqarilgan hisoblanadi.

BAA arbitrajni tartibga soluvchi FPKning 212(6)-moddasida quyidagilar keltirilgan: *“Agar nizo taraflari o'rtasida boshqacha kelishuv bo'lmasa, qaror arab tilida bo'ladi, aks holda, qarorni topshirish vaqtida uning qonuniylashtirilgan tarjimasi ilova qilinadi”.*

Arbitrlarning qarori, agar ajrim chiqarilgan sud tomonidan ratifikatsiya qilinmasa, ijro etilmaydi. Ajrim ko'rib chiqilgandan so'ng, arbitraj hujjatlarini tekshirish bilan birga, uni

qo'llashga to'sqinlik qiladigan hech narsa yo'qligi tekshiriladi. Manfaatdor tomonlarning iltimosiga binoan, arbitrlarning qaroridagi xatolarni tuzatish uchun sud belgilanishi mumkin.

BAA FPKning arbitrajni tartibga soluvchi 215-moddasida quyidagilar bayon etilgan: *“Arbitrlarning qarori, agar sud qarori berilgan sud tomonidan tasdiqlanmasa, ijro etilishi mumkin emas. Sud qarori va texnik topshiriqni ko'rib chiqqan hamda bunday ijro uchun hech qanday to'siq yo'qligiga ishonch hosil qilgan bo'lsa, u ijro qilinadi.”* [14].

Bularning barchasi, agar apellatsiya yoki qarorni bekor qilish yo'li bilan e'tiroz bildirilmagan bo'lsa, arbitraj tomonidan talab qilingan qonun yoki shartnomada belgilangan muddat ichida bo'lishi kerak.

E-Arb qarorlariga qo'yiladigan talablarga kelsak, Cyber Tribunal an'anaviy arbitrajda talablar E-Arbdagilardan farq qilmasligini ta'kidlaydi.

Tadqiqot natijalari

E-Arb qarorining chiqarilishi bir qator huquqiy oqibatlarga ega bo'lib, ulardan eng muhimi E-Arb qarori chiqarilgandan so'ng darhol va u qonuniy kuchga ega bo'lgandan keyin ijro qilinishidir. Bu esa, agar yangi qonuniy yoki faktik dalillar mavjud bo'lsa ham, agar sud qarori bekor qilinmagan bo'lsa, nizoni sudda qayta ko'rib chiqishning oldini oladi. Ushbu oqibatlarining birinchisi tomonlarni sud qarori to'g'risida xabardor qilishdir, chunki bu xabarnoma qarorni ijro etish bosqichini boshlaydigan birinchi protsedura hisoblanadi. Shundan kelib chiqqan holda, muhokama qilinadigan ikki jihat bor: qaror haqida xabar berish va qarorni ijro etish.

Qaror elektron shaklda onlayn tarzda taqdim etiladi va tomonlar E-Arb provayderi va/yoki arbitraj sudi tomonidan xabardor qilinadi. Ushbu “elektron xabarnoma” tomonlarga qarorning mazmuni haqida ma'lumot taqdim etadi va ixtiyoriy ravishda unga rioya qilish, uni amalga oshirish yoki unga nisbatan murojaat qilishga tayyorlanish imkonini bera-

di. Ba'zi milliy qonunlarda arbitrajda qarorlar to'g'risida elektron xabar berish bilan bog'liq muammo yoki tashvish yo'q. Angliya hamda Uels kabi ba'zi mamlakatlar bunga liberal yondashadi. Ingliz arbitraj qonunining (1996) 55 (1)-bandiga muvofiq, tomonlar qaror to'g'risida xabar berishga qo'yiladigan talablar bo'yicha kelishib olishlari mumkin.

Bunday holda tomonlar arbitraj qarori elektron arbitrajda tez-tez uchraydigan elektron pochta orqali xabardor qilinishi yoki ular uchun ochiq bo'lgan xavfsiz platformaga yuklanishi kerakligiga rozi bo'lishlari mumkin [15].

BAA FPKning an'anaviy arbitrajga ko'ra, arbitraj sudining qarori to'g'risida xabar berish bo'yicha qoidalariga asoslanib, E-Arb'dagi elektron xabarnoma tizimiga qarshi bo'ladi hech narsa yo'q, chunki elektron xabarnoma hali ham shartlarni saqlab qoladi. Bundan tashqari, BAA FPK bu borada tomonlarga 1996-yildagi Angliya arbitraj to'g'risidagi qonunga o'xshash keng imkoniyatlar beradi. Masalan, BAA FPKning 212(5)-moddasida arbitrajni tartibga soluvchi quyidagi band keltirilgan: *"Arbitrlarning qarori ko'pchilikning fikri bilan chiqariladi va qarama-qarshi nuqtai nazarni eslatib o'tishi kerak. Unga arbitraj kelishuvining nusxasi kiritilishi, tomonlarning bayonotlari va ularning hujjatlarining qisqacha mazmuni, qarorni berish asoslari hamda berilgan sanasi va joyi ko'rsatilgan holda arbitrlarning imzolari qo'yilishi lozim. Agar arbitrlarning bir yoki bir nechtasi unda ko'rsatilishi kerak bo'lgan qarorni imzolashdan bosh tortsa va arbitrlarning ko'pchiligi imzolagan taqdirda u haqiqiy hisoblanadi"*.

Ushbu shart, agar tomonlar boshqacha kelishuvga erishmagan bo'lsa, BAA FPKda arbitraj qarori arab tilida berilishi kerakligi to'g'risidagi shart bilan birga elektron xabarnoma orqali osongina bajarilishi mumkin.

BAAda arbitrajni tartibga soluvchi FPKning 212(6)-moddasiga kelsak, unda quyidagi band keltirilgan: *"Agar nizo taraflari o'rtasida boshqacha kelishuv bo'lmasa, qaror arab tilida*

bo'ladi, aks holda, sud qaroriga ariza berish vaqtida uning qonuniylashtirilgan tarjimasi ilova qilinishi kerak."

Ta'kidlanishicha, BAA FPKdagi ushbu shartlar elektron qaror to'g'risida elektron xabarnoma bilan osongina amalga oshirilishi mumkin va shuning uchun BAAning amaldagi qonunchiligida elektron qaror to'g'risida elektron xabarnoma bilan mutlaqo muammo yo'q [16]. Bundan tashqari, elektron qaror to'g'risidagi elektron xabarnomani tan olish uchun BAAdagi amaldagi qonunchilik bazasiga o'zgartirishlar kiritilishi kerak, deb aytish mumkin. Agar tomonlar qaror to'g'risida xabardor qilishning ushbu usuliga rozi bo'lsa, bu ko'proq ahamiyatga ega bo'ladi. Bundan tashqari, tomonlar qarorning barcha tomonlar uchun ochiq bo'lgan xavfsiz platformaga yuklanishiga ham rozi bo'lishlari mumkin.

Butun dunyo bo'ylab E-Arb tizimlari qarorning vakolatiga e'tiroz bildirish mumkin emasligini tan oladi. Agar E-Arb qarorining vakolatiga biron-bir asosda e'tiroz bildirilsa, u haqiqiy emas deb hisoblanadi va uning vakolati kamayadi. Arbitraj sudi tomonidan chiqarilgan E-Arb qarorining vakolati mutlaq vakolatga ega emas, aksincha, u tomonlar uchun nisbiy vakolatga ega. Ikkala tomon ham arbitraj sudiga murojaat qilish to'g'risida dastlabki kelishuvga ega bo'lganidek, qarorni rad etishlari yoki boshqa arbitraj sudiga murojaat qilishlari mumkin.

Arbitraj sudining qarori to'g'ridan-to'g'ri uni chiqargan organ yoki muqobil tashkilot oldida e'tiroz bildirish uchun ochiqdir. Odatda, qaror berilgan mamlakat sudi oldida e'tiroz bildiriladi. Bunday holda, agar bekor qilish sabablari aniqlangan bo'lsa, sudya arbitraj sudining hal qiluv qarorini bekor qilish, hatto o'zgartirish to'g'risida qaror qabul qiladi. Boshqa davlat sudi oldida arbitraj sudining hal qiluv qaroriga e'tiroz bildirishga kelsak, bu holda, agar sud ba'zi sabablar mavjudligini tasdiqlasa, u holda, qarorni tan olmaslik va ijroni rad etish to'g'risida buyruq beradi.

Misr qonunining 42- va 52-moddalari

Fuqarolik va xo'jalik protsessual ish yuritish tamoyillari kodeksida belgilangan har qanday shaklda arbitraj qarori ustidan shikoyat qilishni qabul qilmaslikni nazarda tutadi. Arbitraj sudining hal qiluv qarorini bekor qilish to'g'risidagi da'vo cheklangan sabablarga ko'ra qo'zg'atilishi mumkin [21]. Shu bilan birga, arbitraj qarori bilan bog'liq bo'lgan barcha holatlar, uning bekor qilinishiga olib keladigan nuqsonlar, masalan, qarorning chiqarilishi yolg'on yoki soxta hujjatga asoslangan hollar kabilarni bekor qilish sabablarini o'z ichiga olmaydi.

Sud qarori nizolashayotgan tomonlar apellatsiyaning oldini olish to'g'risida so'rov berilishi mumkin bo'lgan organni hal qilishda to'liq erkinlikka ega degan tushunchaga asoslanadi. Bundan tashqari, bu ularning ikkalasi ham arbitraj sudining qaroriga birinchi instansiyada ajrim chiqargan organdan boshqa organ oldida shikoyat qilish imkoniyatiga rozi bo'lishlari mumkinligini anglatadi. Ularning kelishuvi bo'lmagan taqdirda, masala arbitraj muhokamasi jarayonining borishi uchun ikkala tomon tanlagan arbitraj muhokamasi qoidalariga binoan hal etiladi.

Bu arbitraj sudining qaroriga e'tiroz bildirilishi mumkin bo'lgan ma'lum bir organ uchun spetsifikatsiyani ko'zda tutmaydigan xalqaro arbitrajning eng muhim va tan olingan qoidalariga qaramasdan bajariladi. Ushbu fikrga misol Tijorat arbitraji to'g'risidagi Arab konvensiyasidan keltirilgan bo'lib, unda tomonlardan biriga arbitraj markazi rahbaridan qarorni bekor qilish to'g'risida qonunda asosli sabablar topilsa, ularning bekor qilinishini qo'llab-quvvatlashni talab qilishga ruxsat beriladi. Qonun chiqaruvchi bekor qilish to'g'risidagi ariza berilishi mumkin bo'lgan muddatni tartibga soladi.

Xalqaro Savdo Palatasining qoidalari rezolyutsiya loyihasini arbitraj sudiga taqdim etish va vakolatli sud ma'qullaganidan keyin qaror chiqarmaslik majburiyatini belgilaydi.

Shundan kelib chiqib, kodeksning 24-moddasida "yakuniy ijro qarori" sarlavhasi ostida:

1. *Arbitraj sudining qarori yakuniy hisoblanadi.*

2. *Ikkala tomon ham o'z nizolarini Xalqaro Savdo Palatasining arbitrajiga topshirganidek, ikkalasi ham kechiktirmasdan qarorni ijro etishga majburdirlar va shikoyat qilishning barcha usullarini bekor qiladilar.*

Shuni ham ta'kidlash joizki, xalqaro konvensiyalar ishtirokchi davlatlarni ular nazarda tutgan narsaga majbur qiladi, xalqaro arbitraj qoidalari esa davlatlarni ularga rioya qilishga majburlamaydi. Arbitraj qarorlari ustidan shikoyat qilish sabablariga kelsak, milliy qonunlar shikoyat qilishga ruxsat beruvchi sabablar soni bo'yicha farqlanadi. Umuman olganda, arbitraj sudining qarorlari ustidan shikoyat qilish imkonini beruvchi sabablarni to'rt toifaga bo'lish mumkin:

1. *Qarorning mazmuni bilan bog'liq sabablar.* Shikoyat bergan tomon arbitraj sudining qarori u chiqarilgan yerning qonunchiligiga yoki amalga oshirilishi kerak bo'lgan protsessual qonunga muvofiq emasligini ta'kidlaydi.

2. *Arbitraj sudining yurisdiksiyasiga taalluqli sabablar.* Ushbu organ nizoni tekshirish va maxsus qaror chiqarish vakolatiga ega. U nizo sud vakolatiga kiradigan masalalar bilan bog'liq bo'lmasa chaqiriladi. Shunday qilib, keyin joy qonuni va arbitraj sudining majburiy qonuni ko'rib chiqiladi. Organ tomonidan qabul qilingan qarorga e'tiroz bildirish mumkin.

3. *Arbitraj muhokamasi va tegishli tartib bilan bog'liq sabablar.* Bunday holda apellatsiya arbitraj sudining protsessual qoidalariga rioya qilmasligiga asoslanadi. Ushbu qoidalar arbitraj sudining asosiligi va apellyatsiya tartibida har ikkala nizolashuvchi tomonning huquqlarini taqdim etishni ta'minlaydigan qoidalarga kiritilgan. Bu xalqaro konvensiyalarda arbitraj qaroriga e'tiroz bildirish uchun universal tarzda qo'llaniladi.

4. *Davlat siyosati tamoyillarining buzilishiga asoslangan sabablar.* Bunda xalqaro

qoidalar va milliy qonunchilik davlat siyosati tamoyiliga ko'ra qarorga qarshilik ko'rsatish, uni bekor qilish, tan olmaslik va ijro etmaslik uchun asosli sabab sifatida ko'rib chiqilishiga kelishilgan. Davlat siyosatiga qarshi chiqishda uning asosli yoki haqiqiy emasligini sud hal qiladi.

Xulosalar

Xulosa qilib aytganda, biz xalqaro tijorat arbitrajlarining huquqiy asoslari, xususan, Xorijiy arbitraj qarorlarini tan olish va ijro etish to'g'risidagi Nyu-York Konvensiyasi (NYC) va Xalqaro tijorat arbitrajlarini to'g'risidagi UNCITRAL Namunaviy qonuni sun'iy intellekt asosidagi arbitraj amaliyoti texnologik yutuqlarga mos kelishini ko'rib chiqdik. Aniqrog'i, biz to'liq AI tomonidan yaratilgan arbitraj qarorlari kuchli xalqaro "qonuniy va lyuta" maqomiga ega bo'lgan Nyu-York Konvensiyasi ma'nosidagi qarorlar ekanini ko'rsatib o'tdik. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlar tajribasini o'rgangan holda, COVID-19 pandemiyasi davridan boshlab arbitraj eshituvlari va sud muhokamlarini ham onlayn rejimga o'tkazishni zamonning o'zi taqozo qilib turibdi. Mamlakatda davlat organlarining aholi bilan muloqotini takomillashtirish, fuqarolar huquq va erkinliklarining ishonchli himoyasini ta'minlash hamda ularning muammolarini hal etishning zamonaviy mexanizmlarini joriy qilish borasida izchil ishlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasida sun'iy intellektni qo'llashning asosiy yo'nalishlari va tamoyillari, shuningdek, yaqin va uzoq istiqbolda ushbu sohani kompleks shakllantirish uchun shart-sharoitlarni belgilovchi sun'iy intellektni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish, iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohada, davlat boshqaruvi tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarini ishlab chiqish va ulardan foydalanishda yagona talablar, javobgarlik, xavfsizlik va shaffoflikni belgilovchi normativ-huquqiy bazani ishlab chiqish zarur. Aholi manfaatlari yo'lida davlat xizmatlari ko'rsatish sifatini yaxshilash, ma'lumotlarni qayta ishlashda davlat organlari samaradorligini oshirish uchun sun'iy intellekt

texnologiyalaridan keng foydalanish, foydali texnologik yechimlarni ishlab chiqish bo'yicha fundamental va amaliy-ilmiy tadqiqotlar o'tkazish va ularni keyinchalik tijoratlashtirishni rag'batlantiruvchi sun'iy intellekt sohasida innovatsion ishlanmalarning mahalliy ekotizimini yaratish, sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llovchi dasturiy ta'minot ishlab chiquvchilariga raqamli ma'lumotlardan foydalanish uchun sharoit yaratish, shuningdek, davlat organlari va tashkilotlarining tegishli ma'lumotlarini tezkor raqamlashtirishni ta'minlash hamda sun'iy intellekt sohasidagi ilmiy ishlar va ishlanmalarning investitsion jozibadorligini shakllantirish, shu jumladan, tovarlarning (ish va xizmatlarning) ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish lozim.

Shu bilan birga, ushbu sohada islohotlarning integratsiyalashuvini milliy qonunchilikka implementatsiya qilish va hozirgi bosqich uchun davlat organlarida nizolarni sudgacha ko'rib chiqishning yagona tizimini yaratish, mediatsiya, hakamlik sudlari hamda xalqaro arbitrajlarini fuqarolar hamda tadbirkorlarning ishonchiga sazovor bo'ladigan nizolarni hal etuvchi samarali muqobil institutlarga aylantirish lozimligini taqozo etmoqda.

Asosan, butun dunyo bo'ylab davlatlar arbitraj nizomlari bo'yicha, umuman olganda, yangi texnologiyalar va xususan, SI ilovalariga ochiqlik darajasini belgilashda erkindirlar. Biroq amalda tartibga soluvchi raqobat davlatlar foydalanadigan erkinlik darajasiga ta'sir qiladi. Xalqaro tijorat arbitrajlarini katta biznesdir. Davlatlar o'z yurisdiksiyalariga arbitrajlarini jalb qilish uchun bir-biri bilan raqobatlashadi. Agar mavjud sun'iy intellekt ilovalari inson arbitrlariga qaraganda samaraliroq va sifat jihatidan yaxshiroq arbitraj jarayonlari va qarorlarini taqdim eta olsa, biz arbitraj foydalanuvchilari bozor ulushlarini qo'lga kiritish (yoki yo'qotmaslik) uchun bunday xizmatlar va davlatlardan zarur huquqiy infratuzilmani taqdim etishlarini talab qilishlarini kutishimiz kerak. Biz anglo-sakson

huquq yurisdiksiyalari ushbu raqobatda fuqarolik huquqi yurisdiksiyalari ustidan ustunlikka ega bo'lishini kutamiz, chunki nazorat ostidagi o'quv dasturlari diqqat bilan belgilan-

gan o'quv ma'lumotlarini talab qiladi. Yuridik jarayon kontekstida bu anglo-sakson huquq yurisdiksiyalarida osonroq mavjud bo'lgan kodlangan qarorlarni anglatadi.

REFERENCES

1. Egorova M.A. Tijorat huquqi [Commercial law]. Moscow, 2013, p. 16.
2. Rahmonqulov H.R. Xalqaro xususiy huquq [Private international law]. Eds. H.B. Boboev, M.Kh. Rustamboev, O. Okyulov, A.R. Rakhmanov. Tashkent, World of Economy and Law Publishing House, 2002, pp. 123-122.
3. Banttekas I. Australian Year Book of International Law. 2008, vol. 27, p. 193.
4. Rustambekov I.R. Xalqaro tijorat arbitraji [International commercial arbitration]. 2018, pp. 27-28.
5. US Fire Insurance Co v National Gypsum Co, 101 F 3d 813. 2nd Cir 1996.
6. Yearbook Commercial Arbitration. Available at: <http://interarb.com/vl/p296707918/> (accessed 01.02.2015).
7. Sulaymonova A.M. Xalqaro xususiy huquqda chet el davlatlar sud qarorlarini ijro qilishi [Enforcement of judicial decisions of foreign states in private international law]. PhD thesis. Tashkent, 2011, p. 31.
8. Mohinur B. Necessity and importance of electronic dispute resolution in international law. *36ip-nik naukovich pracz – Collection of scientific works*. SCIENTIA, 2021. Available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0,5&cluster=18030531839024872669/.
9. Eidenmüller H. Machine performance and human failure: how shall we regulate autonomous machines? *Journal of Business & Technology Law*, 2019, pp. 109, 114.
10. Rustambekov I., Bahromova M. Xalqaro arbitrajning huquqiy tushunchasi va mohiyati [Legal Concept and Essence of International Arbitration]. *International Journal of Social Science and Human Research*, 2022, January, vol. 5, iss. 1, pp. 122-129. Available at: <https://ijsshr.in/v5i1/Doc/18.pdf/>. DOI: 10.47191/ijsshr/v5-i1-18/.
11. Sander F. Varieties of Dispute Processing. FRD 1976, vol. 70, pp. 111-123.
12. Kaufmann-Kohler G., Schultz T. ODR, supra note 2, 6, under note 6, referring to L. Nader. *Alternatives to the American legal system*, New York, Academic Press, 1980, 540 p.
13. Bahramova M. Theoretical and Legal Regulation of ODR in the European Union Countries. *European Journal Of Innovation in Nonformal Education*, 2022, vol. 2, no. 1, pp. 299-304. Available at: <http://www.innovatus.es/index.php/ejine/article/view/247/208/>.
14. Hayek F.A. Law, Legislation and Liberty: A new Statement of the Liberal Principles of Justice and Political Economy. London, Routledge, 1993, pp. 35-52.
15. Fiss O., Yale L.J. Against Settlement, 1983-1984, afl. 93, 1075.
16. International Chamber of Commerce. Resolving disputes online. Best Practices for Online Dispute Resolution (ODR) for B2C and C2C transactions, 2003. Available at: <http://tinyurl.com/ICC-Best-Practices-ODR/> (accessed 22.02.2017).
17. Bakhramova M. Online Dispute Resolution: Digitalized Disputes and Their Legal Basis. *Journal of Ethics and Diversity in International Communication*, 2022, no. 1 (8), pp. 25-29. Available at: <http://openaccessjournals.eu/index.php/jedic/article/view/962/>.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

2 / 2022

BOSH MUHARRIR:

Tashkulov Akbar Djurabayevich

Toshkent davlat yuridik universiteti rektori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, y.f.d., dotsent

Mas'ul muharrir: O. Choriyev

Muharrirlar: F. Muhammadiyeva, K. Abduvaliyeva,
Sh. Jahonov, Y. Yarmolik, Sh. Yusupova

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 19.07.2022-yilda tipografiyaga topshirildi. Qog'oz bichimi: A4. Shartli 22,66 b.t. Adadi: 100. Buyurtma raqami: 46. TDYU tipografiyasida chop etildi.